Det ubevidste: logikken.

… cette expérience du sujet logique qui est la nôtre.
Jacques Lacan,
1. juli 1959

Psykoanalysen ville ikke have udviklet sig som den har, hvis det ikke var fordi Freud som udgangspunkt var neurolog og livet igennem forblev trofast over for den erfaring som den neurologiske praksis gav ham. Hypotesen om det ubevidste udspringer nemlig bl.a. af de overvejelser han gjorde sig på baggrund af afasierne, hvor spørgsmålet om forbindelserne mellem forskellige typer 'forestillinger' (akustiske, taktile, sproglige, med mere), er presserende. Hvad får disse forestillinger til at have noget med hinanden at gøre, overhovedet? Hvad udgør deres indre konsistens (eller 'kompleks', som Freud kaldte det)? Hvordan indgår syntaksens struktur deri? At besvare sådanne spørgsmål kunne kun lade sig gøre for så vidt vores standard anskuelse af forbindelsen mellem anatomien, fysiologien og psykologien blev revideret.

For ja, hvori består den sammenhæng, der øjensynligt er til stede i sådanne forhold? For at besvare det må Freud begive sig ud i en redegørelse for hvordan betydningsdannelsen kan tænkes at komme i stand, hvorfor han ikke kan undgå at skulle overveje hvad en sproglig akt er for noget. Dermed når han frem til spørgsmålet om talens funktion og de libidinøse forhold der understøtter denne. Forhold som ikke kun angår de forskydnings- og fortætningsrelationer der indgår i dens udfoldelse, men også de identitets- og negationsformer som sådanne 'forestillingskomplekser' må gøre brug af for at kunne virke. Den 'overdetermination' som Freud ganske tidligt hævder er til stede ved disse sager (en sammenhængsform han fastholder hele vejen igennem og undersøger bl.a. i forbindelse med de problematikker som *gentagelsestvangen*, *dødsdriften* og *die Urgeschichte* tematiserer), udgør kærnen ved den 'metapsykologi' han forsøger at udarbejde i redegørelsen for sin opdagelse.

Opfattelsen af psykoanalysen står og falder derfor med hvordan vi tænker metapsykologien og det, den står for. Men eftersom Freud aldrig gav en afsluttende fremstilling af den, men tværtimod lod den være en art *work in progress*, ja så har vi stadig vanskeligheder ved at 'definere' hvad 'det ubevidste' siger noget om. Afhængigt af deres respektive forudsætninger (men hvad ellers?) har de forskellige analytikere og andre, som har villet give et bud på det, fremlagt mere eller mindre opfindsomme forslag dertil og fablet om 'strukturmodeller' og deslige. Gang på gang med en forestilling om noget ontologisk givet, som forankres i enten anatomien, fysiologien, psykologien, sociologien, lingvistikken, osv. (eller i deres 'sammenspil' (?)), med 'psyken', 'det psykiske' eller bare 'personligheden' som omdrejningspunkt. Selv lader Freud blot sin allerførste 'hjælpehypotese', den om libidospørgsmålet, være udslagsgivende.

Dette forstår vi sådan set godt, al den stund libidoen —allerede ved dens uforgængelighed— danner grundlaget for Freuds fastholdelse af *der Wunsch*, ønsket, som alfa og omega i den psykoanalytiske erfaring. Men hvor Jung ville forvandle libidoen til en ren og skær energetisk affære (udslag af den spiritisme der organiserer hans tankegang), uden forbindelse til *la chose sexuelle*, som Charcot kaldte det, og Reich, for blot at holde os til de to, gå over til at opfatte det som en orgastisk substans af kosmisk art (orgonen knyttes vel alt i alt til en forestilling om det almoderlige), da insisterer Freud på det forhold, at libidoproblematikken frem for alt er et økonomisk anliggende, som til enhver tid vedrører den konkrete —dvs. historiske— måde

hvorpå den enkelte subjektiveres, i og med sit møde med ønskedimensionen. Det er for så vidt netop det punkt Lacan anvender i sin genoptagelse af Freuds indsigt, hvorfor han giver sig den opgave at få afklaret og redegjort for den dialektik, som ønsket afhænger af og udfolder.

Deraf hans eksplicitte spørgsmål (ved den sidste seance i seminaret om *Le désir et son interprétation* fra arbejdsåret 1958-1959) — nemlig: « *Le désir est-il ou non subjectivité ?* », altså (ifølge min læsning): Er ønskets dialektik subjektiverende eller ej? Dvs.: Hvordan deltager ønskets dialektik i subjektets konstitution og placering? — Hvilket har den væsentlige fordel at flytte problematikken radikalt fra enhver psykologiseren (som til syvende og sidst altid er en art pseudofysiologisk spekulation over 'modning' og 'tilbagefald' i en tåget forestilling om 'samspil mellem arv og miljø'), for at placere den i en anden epistemologisk kontekst.

Noget Andet, ja, men hvad? Det er her at en forståelse af den dialektik som ønskets spørgsmål indfører i forbindelse med redegørelsen for subjektivitetens former, bliver påkrævet. For, hvis subjektiviteten ikke findes uden ønsket, er det ikke bare fordi vi dermed har med en kausal relation at gøre (noget i retning af: 'har vi et ønske, har vi også en subjektivitet'), men snarere fordi den dialektik, ønskets dimension afhænger af, producerer et subjekt, vi må kunne sige noget om.

Og netop dér kommer Lacans bemærkning om, at psykoanalysen angår *[une] expérience du sujet logique*, os til hjælp. For det er omkring dette *sujet logique* (en formulering han faktisk anvender hele fire gange i løbet af seancen, og som jeg næsten ikke vover at oversætte for ikke at misse pointen: 'logikkens subjekt'?, 'logisk subjekt'?,'logisk anliggende'? … nok alle gælder vel), at psykoanalysens tyngdepunkt drejer. For mig at se, kan den erfaring, som psykoanalysen giver adgang til, kun angå en fortrolighed med de logiske betingelser for det ubevidstes subjekt.

Dvs., til syvende og sidst, til det ubevidstes logik, for så vidt denne fortrolighed gælder ønskedialektikken. Ved 'dialektik', forstår jeg altså 'logik'. Med den præcisering, at den dialektik, som Lacan henviser til, er tættere knyttet til Kierkegaards overvejelser derom end til Hegels — simpelthen fordi i Kierkegaards inderlighed er ønskets spørgsmål ganske udtrykkeligt til stede, hvilket inddrager en anden opfattelse af historien end den hegelske. Opgaven består dog stadig i at udlede den logik der i så fald er på færde i den pågældende dialektik.

For, at Freud kunne skrive: 'det ubevidste kender ikke til logikken', vil blot sige, at det ubevidste ikke henholder sig til den prædikative logik, som bevidstheden for det meste benytter sig af; at det ubevidste ikke er prædikativ anlagt; at det altså ikke overholder logikkernes logik.

Men det siger sig selv, at i og med at Freud opererede med et overdeterminationsprincip, så var der for ham ikke tale om at overlade det ubevidste til 'okkultismens sorte slam', irrationalismen og deslige. Han kunne bare ikke støtte sig til den logik hans samtid bød på og derfor måtte han selv, stort set ene mand, undersøge den —det ubevidstes logik— på sin måde. Ansatserne dertil har vi i de forskellige metapsykologiske undersøgelser han foretog og navnlig, som den hårde kærne deri, i de økonomiske overvejelser han gjorde sig i forbindelse med libido- og driftslæren. Altså netop de forhold, der vedrører hvad Lacan kaldte 'ønskets dialektik'.

Der er således en logik i Freuds praksis og lære, som Lacan har bestræbt sig hele vejen igennem på at få fremlagt, få gjort eksplicit.

Allerede i '30erne via surrealisternes overvejelserne om objekternes status, i '40erne med den logiske tid, i '50erne og signifiantens logik, i '60erne og fantasmets logik, i '70erne og seksuationens logik.

Hver gang med en ny vinkel (valget ved afslutningens moment, **Φ**'ens primat, opdagelsen af objekt a, diskursens økonomi, ∃ kvantorens forrang, etc.), men altid med ønskets dialektik for øje og, ikke at glemme, spaltningens plads deri.

For den logik der dermed udarbejdes, er imprædikativ i sin form, modal i sit grundlag og med rekursiviteten som drivkraft.

Ved vi nu.

Det er hvad vi skal se på de seks søndage (formiddag) som er programmeret dertil i det kommende arbejdsår, hvor vi lige så stille og så nænsomt som muligt vilgennemgå de overvejelser der har ligget til grund for udarbejdelse af de første modallogiske modeller, siden oldtiden frem til deres anvendelse i psykoanalysen i dag. En af de gevinster vi forhåbentligt vil opnå ved denne øvelse, vil være at kunne argumentere for det uhensigtsmæssige ved at oversætte Lacans désir med 'begær' (sådan som det praktiseres af vis ideologisk lacanisme), for det gælder frem for alt i psykoanalysen om at modstå ontologiens dæmon.

Osvaldo Cariola
august 2025

Datoer:
5.10., 7.11. og 7.12. (2025) samt 15.03., 12.04. og 10.05. (2026)

Tid:
10:00 – 12:00

Sted:
Freuds Agorá's lokaler